

BUNA-CREDINȚĂ ÎN ACTIVITATEA JUDECĂTORULUI

Cozma Daniela - consilier juridic în cadrul Inspecției judiciare din România, doctorand la Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei

Buna-credință în activitatea judecătorului. Articolul cuprinde o analiză a conceptului de bună-credință, sub aspect etimologic, terminologic și istoric, în vederea precizării particularităților și rolului acesteia în activitatea judecătorului.

Cuvinte-cheie: bună-credință, judecător, principiu, justiție, diligență, loialitate.

Good faith in the activity of the judge. The article includes an etymological, terminological and historical analysis of the concept of good faith in order to specify its peculiarities and role in the activity of the judge.

Keywords: good faith, Judge, principle, justice, diligence, loyalty.

Добросовестность в деятельности судьи. Статья содержит краткий анализ понятия добросовестности с этимологической, терминологической и исторической точки зрения, для того чтобы выяснить ее особенности и роль в деятельности судьи.

Ключевые слова: добросовестность, судья, принцип, юстиция, усердие, лояльность.

Introducere. Într-o lume civilizată, *buna-credință* poate fi considerată pe bună dreptate un standard al conduitei sociale, care trebuie respectat de fiecare persoană și, în mod special, de cei ce reprezintă puterea în stat. În virtutea semnificației sale deosebite, această cerință este impusă nu doar de conștiința socio-umană, dar și de sistemul de drept. În acest sens, cea mai importantă consacrare legislativă a *bunei-credințe* este fără îndoială cea din Legea Supremă a Statului. Respectiv, art. 57 din *Constituția României* (Exercitarea drepturilor și a libertăților) prevede [4]: „Cetățenii români, cetățenii străini și apatrizii trebuie să-și exercite drepturile și libertățile constituționale cu *bună-credință*, fără să încalce drepturile și libertățile celorlalți”. O prevedere similară, se conține și în art. 55 din *Constituția Republicii Moldova* [2]. Deci, *buna-credință* este cerută tuturor persoanelor în exercitarea drepturilor și libertăților

lor, adică în viața de zi cu zi. În cazul dat se consideră că *buna-credință* presupune o condiționare internă a drepturilor și libertăților constituționale, întrucât privește necesitatea exercitării acestora în mod corect, cinstit, cu respectarea cadrului lor intrinsec de raționalitate [7, p. 173]. De fapt, *buna-credință* este o instituție tradițională a dreptului civil, care obligă persoanele participante la raporturile juridice să-și exercite drepturile și obligațiile cu *bună-credință*, în acord cu legea, cu contractul, cu ordinea publică și cu bunele moravuri.

Dincolo de aceasta, *buna-credință* ridicată la rang de principiu constituțional implică dimensiuni teoretice și practice, cu toate consecințele acesteia, mai cu seamă pentru dreptul public [3, p. 224]. În acest sens, sunt relevante prevederile art. 54 alin. (2) din *Constituția României* (Fidelitatea față de țară) care stabilesc: „Cetățenii cărora le sunt încredințate funcții publice, precum și

militarii, răspund de îndeplinirea cu *credință* a obligațiilor ce le revin și, în acest scop, vor depune jurământul cerut de lege” (dispoziții similare conținând și art. 56 din *Constituția Republicii Moldova*).

Servirea cu *bună-credință* și fidelitate a țării se consideră a fi un moment deosebit de important, deoarece este de natură să asigure dăinuirea statului [3, p. 228].

Pin urmare, se poate conchide că îndeplinirea funcției cu *bună-credință* constituie o obligație constituțională și pentru judecători ca reprezentanți ai puterii judecătorești în stat. Cu regret însă, această obligație nu se regăsește dezvoltată în legislația ce reglementează activitatea magistraților, sarcina concretizării ei revenind astfel doctrinei. În prezent, necesitatea și oportunitatea acestui subiect practic sunt de necontestat mai ales în contextul responsabilizării puterii judecătorești ca factor important al consolidării statului de drept.

Scopul studiului rezidă în analiza conceptului de *bună-credință*, sub aspect etimologic, terminologic și istoric, în vederea precizării particularităților și rolului acesteia în activitatea judecătorului.

Rezultate obținute și discuții. Învestirea în funcția de judecător presupune, pe lângă dobândirea *calității de magistrat* și o anume conduită a celui investit, care să justifice „încrederea” acordată de societate în dreapta lui judecată. Dacă criteriul rangului social, determinant în alegerea magistraților în dreptul roman, a devenit desuet, considerat irelevant și discriminator în selecția celor care să facă parte din categoria magistraților, criteriile privind buna reputație, pregătirea profesională, dar și principiile morale, sociale, și-au păstrat valențele în timp fiind relevante în procedura de investire a unui magistrat [6, p. 54].

Astfel, calitatea de magistrat nu este un dat al naturii, un drept pe care îl dobândești odată cu dreptul la viață ori un drept conferit de rangul pe care îl ocupi în societate, ea reprezintă un cumul de principii sociale, etice și morale (ce conturează de fapt un standard) pe care societatea îl impune celui investit, care trebuie de altfel respectate cu strictețe. Din categoria acestora fac parte [17, p. 158; 15, p. 16-19; 10, p. 20]: echitatea, umanismul,

onestitatea, conștiinciozitatea, imparțialitatea, incoruptibilitatea etc.

Deci, pentru a legitima încrederea dată de societate acțiunilor sale de realizare a justului echilibru în aplicarea și interpretarea normelor juridice, magistratul trebuie să respecte principiile sociale, morale și juridice, iar în exercitarea atribuțiilor trebuie să dea dovadă de *bună-credință*. Mai mult, în cazul încălcării acestui principiu, prezumat pînă la proba contrară, acesta devine pasibil de sancțiune penală, disciplinară, materială sau morală [6, p. 54-55], în funcție de consecințele survenite.

În general, în doctrină este acceptată ideea că *buna-credință* reprezintă un standard juridic la care magistratul se raportează în aprecierea faptelor particulare astfel că definirea acestei noțiuni apare ca fiind necesară în aprecierea activității judiciare desfășurate de magistrat.

În literatura de specialitate, noțiunea de *bună-credință*, deși întrebuințată frecvent în limbajul juridic, nu are un sens cert [11, p. 323], imprecizia unei definiții fiind dată tocmai de semnificațiile multiple care se dau noțiunii în gândirea juridică. Noțiunea în cauză a suferit modificări privind rolul și natura sa, în sensul că a devenit în esența sa o limită obiectivă a libertății contractuale și autonomiei de voință [6, p. 48].

Potrivit cercetătorilor români [6, p. 41], dificultatea definirii noțiunii de *bună-credință* (provenită de la expresia latină *bona fides*) rezultă din caracterul său complex, de factură psihologică la origine, cu efecte în diverse domenii (teoria actului juridic civil, a drepturilor reale, a răspunderii penale, a angajamentelor constituționale, a responsabilității financiare etc.).

În limba latină *bona fides* este compus din adjectivul *bona* – bun, cinstit, virtuos și substantivul *fides* – credință, crezare, încredere, cinste. Adjectivul *bona* a fost adăugat cuvîntului *fides* pentru a arăta concordanța atitudinii/actului uman cu exigențele lui *fides* [16, p. 187].

De-a lungul timpului, cuvîntul *fides* a primit mai multe sensuri („garanție”, „legătură constrîngătoare”, „constrîngere-putere discreționară”, „renunțare”, „loialitate” etc.), însă ca bază semantică, are înțeles de „încredere” [8, p. 26]. Termenul de „încredere” are în aparență două sensuri: unul ac-

tiv, care semnifică „încrederea pe care eu o dau”, și unul pasiv, „încrederea pe care eu o obțin de la”. De fapt, cele două interpretări se circumscriu aceleiași categorii, permițând două valorizări cu sensul de „garanție” [8, p. 41].

Cel mai adesea, *fides* semnifică respectul pentru cuvântul dat chiar dacă a primit sensuri de: *bună-credință* (respect al sincerității), loialitate (respect al unui angajament sau a unui cod moral), promisiune, protecție, interpretare dată și de filosofi juriști romani în încercarea de a defini *buna-credință*: „fundamentul justiției este încrederea, adică statornicia și adevărul în vorbe și fapte” [1, p. 50].

Pentru înțelegerea lui *bona fides*, adeseori este folosită o explicație prin contrariul lui *dolus*, absența lui *dolus*. Astfel că sensul cel mai clar pentru *bona fides* a fost cel de probitate, loialitate, dreptate, sensuri care sunt contrarii șiretnei, dolului sau fraudei. În această interpretare, *bona fides* permitea judecătorului de a interveni în mod direct asupra dezechilibrului care s-ar fi putut produce în relațiile dintre indivizi și să ia în seamă încrederea care ar fi trebuit să existe între aceștia, atunci când urmează să stabilească echitatea [6, p. 44].

Potrivit cercetătorilor [6, p. 42], la romani, *fides* era consolidat, prin jurământ, mijloc privilegiat și solemn de a întări încrederea. Depunerea jurământului se făcea ținând mâna dreaptă întinsă, fapt ce relevă legătura dintre jurământ și credință. De altfel, jurământul era metoda cea mai eficace de a împărți credința, dar și de a-i constrânge pe inamici în promisiunea făcută și să mărturisească adevărul.

Pentru magistratul roman, *fides* era o virtute inclusă în categoria de valori morale, care impune obligația de a avea grijă de „încrederea” acordată odată cu acceptarea misiunii și de a respecta cuvântul dat, de a îndeplini, în mod fidel, atribuțiile încredințate. Cel mai adesea, *fides* semnifică o putere apropiată de noțiunea de *imperium*, cuvântul său fiind strâns legat de cel al Statului, iar, dacă nu era respectat, atrăgea răspunderea publică. Depunerea jurământului în fața liderului adunării care îl vota, angaja „încrederea” magistratului abilitat de a antrena *fides publica* și de a conduce negocierile dintre părți, iar loialitatea cerută magistratului devenea o obligație religioasă. Prin

urmare, *fides* pentru judecător însemna loialitate, adică să fie total incoruptibil și imparțial, deci să nu fie părtinitor [8, p. 214].

Depunerea jurământului, ca mijloc privilegiat și solemn de a consolida încrederea acordată magistratului la momentul investirii sale, s-a păstrat și în sistemul judiciar actual, fiind chiar o obligație legală care, dacă nu este îndeplinită, duce la nulitatea numirii în funcție (potrivit art. 34 din *Legea României nr. 303/2004 privind statutul judecătorului și procurorului* [13] sau art. 12 din *Legea Republicii Moldova cu privire la statutul judecătorului* [12]). În prezent, poate că valențele acestui „ritual” sunt mai restrânse și nu au consecința unei obligații religioase a magistratului investit cu încrederea de a reprezenta statul sau de a negocia înțelegerile dintre părți. Esența jurământului rămâne însă obligația morală (uneori chiar divină) de a rămâne imparțial, de a judeca, drept și fără prejudecăți, toate pricinile care i se aduc spre cumpănire. Dar dincolo de caracterul oficial al depunerii jurământului care, în fapt, marchează începutul carierei unui magistrat, rămâne conștiința acestuia de a angaja încrederea pentru care a fost investit și a îndeplini întocmai îndatoririle ce-i revin în activitatea judiciară [6, p. 43].

Pornind de la definiția lui Cicero dată *bunei-credințe*, ca fiind „sinceritate în cuvinte și fidelitate în angajament” [1, p. 48], au existat mai multe încercări de a defini noțiunea de bună-credință, însă toate au păstrat distincția făcută de acesta, între conformitatea logică (conformitatea între gândire și expresiile care o traduc) și conformitatea ideală (între faptul psihologic exprimat prin cuvinte și scopul urmărit) [19, p. 156].

O definiție relevantă propune în context cercetătorul I.-D. Romoșan, potrivit căruia *buna-credință* reprezintă atitudinea psihică a individului ce constă în convingerea justificată a acestuia că actele și faptele sale sunt conforme cu dreptul și morala societății la un moment dat, precum și în voința sa de a acționa cu onestitate și loialitate în raporturile juridice, fără intenția de a abuza de drepturile sale subiective și cu intenția de a respecta drepturile celorlalți [18, p. 54].

Astfel percepută, *buna-credință* reprezintă un principiu, un standard juridic, ce joacă rolul unui criteriu la care magistratul se raportează la aprecierea faptelor. Standardul nu este decât un ajutor

pentru magistrat în procesul complex de emitere a deciziilor sale.

În opinia lui F. Dragomir, principiul *bunei-credințe* are un rol definitoriu în ordinea juridică, deoarece orientează ierarhia normelor, regulilor juridice care reglementează diferite instituții la care magistratul se referă. Tot în baza acestui principiu, magistratul dispune în interpretarea regulilor juridice, astfel încât să realizeze justul legal [6, p. 47-48].

Unii autori [9, p. 33] susțin că *buna-credință* este un principiu ce trebuie să stea la baza raporturilor juridice și a exercițiului drepturilor subiective, opinie întemeiată pe faptul că, atunci când valorile morale cuprinse în onestitate (loialitatea, prudența, ordinea și temperanța) intră în câmpul raporturilor juridice, sunt ridicate la rangul de principiu juridic.

Prin natura lor, loialitatea, prudența, ordinea și temperanța sunt fapte psihologice de conștiință. În plan juridic însă, aceste patru valori ale onestității se traduc în elemente ale *bunei-credințe* și apar ca:

- *intenție dreaptă* (fidelitate în angajamente, conduce întotdeauna la absența dolului, fraudei și violenței),
- *diligență* (presupune prevederea de către subiect a rezultatelor acțiunii ce urmează a fi săvârșită),
- *liceitate* (fațeta juridică a ordinii ca valoare morală) și
- *abținere* de la vătămarea sau de la păgubirea altuia.

Desigur, există și o distincție între onestitate și *bună-credință*. Astfel, în timp ce *buna-credință* privește relațiile sociale, care sunt fundamentate pe valori morale și care, reglementate de normele juridice, devin raporturi juridice, onestitatea are o sferă mai largă, exercitându-și acțiunea în comportarea omului în societate, îmbrățișând toate manifestările acestuia legate de valorile morale [6, p. 50; 14, p. 67].

Pornind de la aceste momente, *buna-credință* este caracterizată ca fiind acțiunea, atitudinea sau manifestarea de orice fel a unei persoane care își exprimă convingerea sa cu privire la temeinicia dreptului pe care îl invocă și pe care legea îl protejează și care pot fi apreciate în concordanță cu normele morale și juridice, dar

și cu voința părților, astfel încât scopul urmărit să fie unul echitabil, care să nu lezeze interesele celuilalt [6, p. 50].

Referindu-ne la diligență ca element al *bunei-credințe*, precizăm că termenul *diligență*, în sistemul cerințelor etice adresate reprezentanților puterii judecătorești, presupune totalitatea eforturilor necesare și suficiente pentru executarea unei obligații stabilite prin lege, potrivit funcției deținute în cadrul sistemului justiției [5, p. 171].

În doctrina și jurisprudența civilă s-a conturat un criteriu obiectiv, un tip abstract ca model de comparație, respectiv cel al „omului diligent”. Aplicând acest criteriu la segmentul de activitate pe care îl presupune înfăptuirea actului de justiție, etalonul ar trebui să fie cel al „magistratului diligent”, care acționează cu grijă față de interesul public de înfăptuire a justiției și de apărare a intereselor generale ale societății, care își subordonează comportarea sa exigențelor ce decurg din îndatoririle profesionale și normele deontologice pe care trebuie să le respecte [14, p. 67]. Unui astfel de magistrat practic îi este indispensabilă *buna-credință* în activitatea desfășurată.

În același timp, trebuie precizat că diligența/străduința sunt, ca efect, mai mult decât niște cerințe etice adresate judecătorului, ele constituie criterii după care se apreciază – în ansamblu – eficiența justiției unui stat și nivelul la care drepturile fundamentale ale omului sunt percepute ca fiind imperative în recunoaștere și protecție [5, p. 173].

În **concluzie**, subliniem că deși *buna-credință* este o noțiune dificil de definit, în prezent, ea este calificată tot mai mult ca o regulă în alb, cu un conținut variabil, o noțiune cadru, dar care dă posibilitatea realizării eficiente și corecte justiției și face ca judecătorul, să fie pus să aplice cu toată diligență principiul echității în justiție. În viziunea noastră, dată fiind relevanța deosebită a *bunei-credințe* pentru eficiența justiției, ar fi cazul ca aceasta să fie consacrată expres în lege ca principiu de bază al activității judecătorești.

Bibliografie:

1. Cicero M.T. *De officiis. Despre îndatoriri*. București: Editura Științifică, 1957.

2. *Constituția Republicii Moldova* din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 12.08.1994, nr.1 (cu modificări și completări până în 14.07.2006).
3. *Constituția Republicii Moldova: comentariu*. Chișinău: Arc, 2012.
4. *Constituția României* din 21 noiembrie 1991 (revizuită în 2003). În: Monitorul Oficial al României nr. 233 din 21.11.1991, republicată în Monitorul Oficial nr. 767 din 31 octombrie 2003.
5. Croitor E. *Diligența judecătorului*. În: Manualul judecătorului pentru cauze penale / M. Poalelungi, I. Dolea, T. Vîzdoagă [et al.] Ed. I. Ch.: S. n., 2013 (Î.S. F.E.-P. «Tipografia Centrală»).
6. Dragomir F. *Răspunderea penală a magistratului*. București: C.H. Beck, 2011. 374 p.
7. Duculescu V., Călinoiu C., Duculescu G. *Constituția României, comentată și adnotată*. București: Lumina Lex, 1997.
8. Freyburger G. *Fides, Étude sémantique et religieuse depuis les origines jusqu'à l'époque augustiniennne*. Paris: Societe D'Editions „Les Belles Lettres”, 2006.
9. Gherasim D. *Buna credință în raporturile juridice civile*. București: Editura Academiei RSR, 1981.
10. Griroraș I. *Prelegeri de etică*. Iași, 1973.
11. Lefebvre B. *La bonne foi: notion protéiforme*. In: Revue de Droit de l'Université de Sherbrooke (Québec), Vol. 26, nr. 2, 1996, p. 323-354.
12. *Legea Republicii Moldova cu privire la statutul judecătorului*, nr. 544 din 20.07.1995. Republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, din 15.08.2002, nr. 117-119 (cu modificări și completări până în 31.08.2012)
13. *Legea României nr. 303/2004 privind statutul judecătorului și procurorului*, modificată și republicată în Monitorul Oficial al României, nr. 677 din 07.08.2006.
14. Manea T. *Reaua-credință și grava neglijență – forme ale vinovăției care atrag răspunderea disciplinară a judecătorilor și procurorilor*. În: Justiția în actualitate, 2007, nr. 1. p. 67.
15. Martincic E. *Controlul judiciar la examinarea în prealabil: principiile etice la efectuarea lui*. În: Legea și viața, 1997, nr. 8, p. 16-19.
16. Mușetescu Telesa E. *Dicționar latin-român*. Iași: Polirom, 2004.
17. Popovici T. *Principii etice generale ale conduitei judiciare*. În: Manualul judecătorului pentru cauze penale / M. Poalelungi, I. Dolea, T. Vîzdoagă [et al.] Ed. I. Ch.: S. n., 2013 (Î.S. F.E.-P. «Tipografia Centrală»).
18. Romoșan I.-D. *Vinovăția în dreptul civil român*. București: All Beck, 1999. 351 p.
19. Volansky A.Al. *Essai d'une définition expressive du droit basée sur l'idée de la bonne foi*. Paris: Ed. Librairie de jurisprudence ancienne & moderne, Édouard Duchemin, 1930.